

Manuel Cabello

Geloven vandaag?

Christendom en moderne rede

Inhoudsopgave

VOORWOORD	9
1. ZIJN ER VOLDOENDE REDELIJKE GRONDEN OM HET GELOOF IN GOD TE KUNNEN ONDERBOUWEN?	
1. De lastige zoektocht naar God in de moderne cultuur	13
<i>Een nieuw model van redelijkheid</i>	13
<i>Waarom is het nodig om ons af te vragen of God bestaat?</i>	17
<i>Waar moeten we zoeken naar een antwoord op de vraag of God bestaat?</i>	19
2. Subjectieve argumenten	20
<i>God en het geluk van de mens</i>	20
<i>God en de zin van het leven</i>	22
<i>Het bestaan van een moreel besef; sporen van God</i>	26
3. Redelijk inzicht: de wegen vanuit het universum naar God	28
<i>Het universum kan er net zo goed niet zijn</i>	29
<i>De rationele ordening van het universum als verwijzing naar de Schepper</i>	35
<i>De oorsprong van het leven en het 'antropische principe'</i>	39
<i>Het bestaan van de mens</i>	41
4. Een bezwaar tegen het bestaan van God: het kwaad.....	47
<i>Het kwaad in morele zin</i>	47
<i>Het kwaad in de vorm van fysiek lijden</i>	50
5. Op zoek naar God: tot besluit.....	54
2. WAT WETEN WE VAN JEZUS VAN NAZARET?	
1. Heeft God tot ons gesproken?	59

2. Historische gegevens over Jezus van Nazaret	63
<i>Niet-christelijke bronnen aangaande Jezus Christus</i>	64
<i>De christelijke bronnen en hun datering</i>	66
3. De geloofwaardigheid van de christelijke bronnen	70
<i>Visies op de geloofwaardigheid van de evangeliën in de Verlichting en daarna</i>	71
<i>De geloofwaardigheid van de evangeliën in het licht van de historisch-kritische methode</i>	76
<i>Welke betrouwbare historische gegevens omtrent Jezus van Nazaret kunnen we vinden aan de hand van deze methode?</i>	82
4. Dacht Jezus van Nazaret dat hij God was?.....	92
5. Argumenten voor de opvatting dat Jezus terecht dacht dat hij God was	98
<i>Zijn leven</i>	98
<i>De 'wondere daden' van Jezus van Nazaret</i>	99
<i>De profetieën over Jezus</i>	104
<i>De opstanding van Jezus</i>	112
<i>Redenen om te geloven in de opstanding van Jezus</i>	114
6. Het christendom als het enig ware geloof	127
3. KUNNEN WIJ VERTROUWEN STELLEN IN DE KERK?	
1. Heeft Jezus van Nazaret de Kerk gesticht?.....	134
<i>Een reden om te veronderstellen dat Jezus niet heeft gedacht aan een Kerk</i>	135
<i>De stadia van de stichting van de Kerk</i>	136
2. Twee kenmerken van de Kerk.....	139
<i>Een leerinhoud in ontwikkeling</i>	139
<i>Het apostolische karakter van de Kerk</i>	144
<i>Petrus als eerste onder de apostelen</i>	150
<i>Het probleem van de overdracht van de leidende positie van Petrus aan opvolgers</i>	155

<i>Is de structuur van de Kerk onvoldoende aangepast aan onze tijd?</i>	161
3. Is er maar één ware Kerk?	169
4. Hoe moeten we het gezegde <i>extra ecclesiam nulla salus</i> opvatten?	173
5. De Kerk is heilig	176
6. Tot besluit	188
4. VRIJHEID VERSUS REDELIJKHEID?	
1. Enkele redenen om niet te geloven	191
2. Mijn vrijheid versus God	196
3. De waarheid en de natuur	202
4. Wil versus natuur?	207
5. Het christelijke ideaal	213
NAWOORD	222

Voorwoord

Dit boek is niet bestemd voor professionals op het gebied van de filosofie of de theologie, en ook niet voor specialisten op het gebied van de Bijbel of de geschiedenis van de Oudheid. Het is eenvoudigweg bedoeld voor mannen en vrouwen die graag nadenken over de dingen.

Het boek richt zich tot mensen van goede wil die wellicht op een gegeven moment afstand hebben genomen van het geloof van hun jonge jaren, omdat ze daar zo hun redenen voor hadden. Tot mannen en vrouwen dus die druk bezig zijn in het dagelijkse leven, maar beseffen dat het van belang is om te weten waar wij vandaan komen en waar wij heen gaan, tot mensen die willen weten of het nu echt waar is dat er Iemand is die zich voor hen interesseert en die – zoals ze waarschijnlijk als kind hebben gehoord – op hen wacht aan het einde van de weg die ze hier op aarde hebben afgelegd.

Deze bladzijden zijn tevens bestemd voor gelovige mensen die hun leven doorbrengen te midden van een cultuur die kritische vragen stelt over hun geloof. Op zijn minst is het zo dat hun omgeving van hen vraagt om een verklaring te geven voor het feit dat ze leven in overeenstemming met een leer die verouderd is – als we een bepaalde politiek correcte opvatting mogen geloven –, een leer die niet gerechtvaardigd kan worden op rationele gronden en die enigszins verstikkend is. Soms zijn christenen niet goed in staat om uit te leggen op grond waarvan ze geloven, en ze beseffen wellicht ook niet hoe wankel het fundament is van het agnosticisme of het atheïsme die door de dragers van de dominante cultuur worden aangehangen.

Verder is er in dit boek een aantal argumenten en feiten samengebracht die laten zien dat het geloof een redelijke basis heeft, wat ten goede kan komen aan mensen die werkzaam zijn bij opvoedingsinstituten waarvoor het christelijke geloof een inspiratiebron is.

De eerste drie hoofdstukken zijn bedoeld als antwoord op de drie vragen die altijd al aan de orde zijn gekomen als het erom ging het geloof te onderbouwen: 'Bestaat God?', 'Is Jezus Christus God?', 'Is de katholieke Kerk de plek waar het ware geloof wordt bewaard?' In de bladzijden hierna wordt getracht om antwoorden te geven op deze traditionele vragen, maar dan wel op een wijze die is aangepast aan de lezer van de 21ste eeuw.

Het vierde hoofdstuk over het thema 'vrijheid' heeft eveneens als doel om het betoog af te stemmen op de vragen die leven in de huidige tijd. Vandaag de dag is juist dit thema het grootste probleem voor eenieder die het fenomeen 'godsdienst' wil verstaan. Immers, in onze cultuur – modern dan wel postmodern – overheerst het gevoel dat God, en in nog hogere mate de Kerk, dé grote struikelblokken zijn voor mensen die op een vrije wijze hun leven willen leiden. Dit gevoel weerhoudt velen ervan om vastberaden op zoek te gaan naar zoets als godsdienstige waarheid. Ze voelen namelijk aan dat ze wellicht zouden moeten erkennen dat er wel degelijk signalen zijn die erop duiden dat het christendom op waarheid berust, en ze vrezen dat hun geweten hen zal dwingen om verplichtingen te accepteren die ze bij voorbaat al moeilijk verenigbaar vinden met hun levenswijze, gekenmerkt als deze is door een relatieve rust en een relatief geluk.

De schrijver van dit essay is zich bewust hoeveel hij is verschuldigd aan denkers als Blaise Pascal, John Henry Newman en Joseph Ratzinger alias paus Benedictus XVI. Hij verheugt zich bij voorbaat bij de gedachte dat hij bij de lezer de wens kan oproepen om zich rechtstreeks te laven aan deze bronnen die hier slechts in

heel beperkte mate aan de orde komen. Ook is hij veel verschuldigd aan andere schrijvers – met name aan André Léonard en diens werk *Les raisons de croire* (*Redenen om te geloven*¹) – zoals is te zien aan de vele citaten uit dit boek. Tot slot wil de auteur er ook van getuigen hoeveel hij is verschuldigd aan de heilige Jozefmaria Escrivá. Door de omgang met deze heilige, met wie hij het voorrecht heeft gehad om te mogen samenwerken, heeft hij een grote liefde opgevat voor de Kerk, en het is deze liefde die hem ertoe heeft gebracht deze bladzijden te schrijven.

MANUEL CABELLO
Brussel, september 2014

¹ [Averbode / Kok, Averbode / Utrecht, 2013. Bij de vertaling vanuit het Frans is het uitvoerige Franse notenapparaat ongewijzigd vertaald. Daar waar er Nederlandse vertalingen bestaan, zijn deze genoemd.]

1. Zijn er voldoende redelijke gronden om het geloof in God te kunnen onderbouwen?

1. De lastige zoektocht naar God in de moderne cultuur

Ook al is in onze ‘gesecculariseerde samenleving’ nog maar een piepklein deel van de bevolking in staat om het *Credo* (de geloofsbelijdenis) op te zeggen, het blijft de gewoonste zaak van de wereld dat er over godsdienst wordt gepraat. Niet zelden komen religieuze thema’s aan de orde – als vrienden bij elkaar zijn, tijdens een televisieprogramma, op een blog of bij een lezing – en dan gaat het gesprek dieper dan het simplistische gepraat over ‘de macht van het Vaticaan’. In dergelijke gesprekken lopen de meningen behoorlijk uiteen, en de uitkomst ervan is over het algemeen dan ook, dat we het eens worden over het feit dat we het niet eens zijn, wat als volgt geformuleerd zou kunnen worden: “We kunnen wel stoppen met deze discussie. Ieder heeft zijn eigen waarheid: zijn godsdienst, zijn atheïsme of zijn twijfels.”

Of we ons er nu bewust van zijn of niet, deze uitspraak bevestigt het beeld dat het hier slechts gaat om meningen die ieder zich vormt op grond van zijn opvoeding, zijn ontvankelijkheid en zijn smaak, zodat er geen universeel geldige argumenten zijn om een bepaalde keuze te maken vanwege het simpele feit dat we ons bezighouden met vragen die nu eenmaal niet met de rede kunnen worden opgelost en waarop we met behulp van onze intelligentie geen goed onderbouwd antwoord kunnen geven.

Een nieuw model van redelijkheid

Het feit dat in de westerse wereld van vandaag de mening opgeld doet dat het geven van antwoorden op religieuze vragen niet kan geschieden op basis van redelijke discussie maar veeleer op

basis van meningen die van niet-intellectuele factoren afhankelijk zijn – ontvankelijkheid, traditie, de eigen levensgeschiedenis, enz. – vindt zijn oorsprong in de geschiedenis, en wel in de Reformatie. Maarten Luther en na hem Calvijn, Zwingli en vele andere leiders van kleine groepen die over het algemeen nog extremistischer waren dan zij, verwierpen het leergezag van de Kerk, want zij stelden dat alleen het gezag van God zoals vastgelegd in de Schrift als wet kon gelden; alleen werden ze het nooit met elkaar eens over wat God ons in de Schrift nu eigenlijk leert. Men ontdeed echter onmiddellijk dat elke stroming de Bijbel op een andere manier interpreteerde, en de onenigheid tussen de verschillende protestantse geloofsrichtingen kwam bovenop het heftige conflict dat alle protestanten reeds hadden met de katholieken. Men wist niet meer waar de godsdienstige en morele waarheid te vinden was, en men vond ook geen methode die uitzicht bood om het hierover eens te worden.

In deze situatie van godsdienstig pluralisme en van geweld tussen de verschillende geloofsrichtingen kon men zich niet meer verlaten op de Schrift. Toen pakten de filosofen de handschoen op en namen de uitdaging aan om de mensheid een uitweg te bieden uit dit labyrint. De rede was dé oplossing. Echter, elke filosoof van Descartes tot heden heeft zijn eigen leer die verschilt van die van zijn voorganger en vervolgens wordt uitgewerkt door zijn opvolger.² Voorts sloeg de filosofie kort na de Reformatie een nieuwe richting in die grote gevolgen zou hebben. Via het werk van verschillende schrijvers – Engelse empirici (ervaringsfilosofen) als Hume en Locke en vooral Immanuel Kant, de filosoof die het meest zijn sporen heeft nagelaten in het moderne denken –, is men tot de conclusie gekomen dat de theoretische intelligentie

² In zijn boek *The Unintended Reformation* (The Belknap Press of Harvard University Press, Cambridge, Mass., 2012) heeft de Noord-Amerikaanse historicus Brad S. Gregory dit thema diepgaand behandeld, vooral in de hoofdstukken 2 en 4.

van de mens, door Kant *de zuivere rede* genoemd, geschapen is voor de wetenschap en niet voor de metafysica, dus niet voor het kennen van de bovenzinnelijke werkelijkheid omtrent God, de ziel, goed, kwaad, enz.³ Kant legt dit uit met het volgende beeld: de rede die los staat van de ervaring — de zuivere rede — en die de bovenzinnelijke werkelijkheid wil kennen, is als een lichte duif die in zijn vrije vlucht de weerstand voelt van de lucht die zijn vleugels afremt, en die dan denkt dat hij veel beter zou vliegen in het luchtledige⁴. Maar in dat luchtledige valt de duif te pletter op de grond. Zo gaat het ook met de rede als zij zich losmaakt van de zintuiglijke ervaring en gaat speculeren in het luchtledige.

Ongeveer in dezelfde periode vindt er in Europa een belangrijke ontwikkeling plaats binnen de natuurwetenschappen, met figuren als Galileo, Newton en later Darwin. Die wetenschappen leren ons wel degelijk echte waarheden, dankzij de methode die daarin wordt toegepast: eerst wordt de werkelijkheid waargenomen, dus men neemt ervaringsfeiten waar; vervolgens worden er hypothesen in elkaar gezet die voor die feiten een verklaring geven; tot slot worden deze hypothesen geverifieerd met behulp van laboratoriumexperimenten. En alsof dat nog niet genoeg is: ook de praktische toepassing van de inzichten die de wetenschap schenkt en de daarop gebaseerde techniek bevestigen de geldigheid van de verworven inzichten.

³ Wel is het zo dat Kant toegeeft dat deze bovenzinnelijke werkelijkheid toegankelijk is via de praktische rede, maar bij deze vraag kunnen wij hier niet verder stilstaan. Wie wil bestuderen hoe het moderne denken zich met betrekking tot dit thema ontwikkeld heeft, kan een handboek over de geschiedenis van de moderne filosofie of van de gnoseologie (kentheorie) raadplegen.

⁴ Vgl. Kant, E., *Critique de la raison pure*, analytische index door Patrick Savidan, vertaling, inleiding en voetnoten door Alain Renaut, Aubier, Parijs, 1997, blz. 99. [De auteur baseert zich hier op een vertaling in het Frans van Kants *Kritik der reinen Vernunft*. Nederlandse vertaling: *Kritiek van de zuivere rede*, Boom, Amsterdam, 2004.]